

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Katarzyna Karolina Borkowska¹

Jasnowidz w postępowaniu karnym

Streszczenie

Udział jasnowidza w postępowaniu karnym budzi kontrowersje. Podczas gdy część teoretyków i praktyków prawa podkreśla konieczność wykorzystania przez organy procesowe postępowania karnego wszystkich dostępnych źródeł wykrywczych, a w tym także dorobku parapsychologii, inni juryści wskazują na nieracjonalność udziału wieszczbiarzy w procesie, uzasadniając to brakiem logicznych względów. Abstrahując od powyższego, w historii polskiego procesu karnego doszło do przybrania jasnowidza w celu udziału w eksperymencie procesowym w charakterze biegłego. Powyższy przypadek stanowi impuls do analizy charakteru udziału parapsychologa w postępowaniu karnym. Przedmiot artykułu stanowi omówienie możliwych form partycypacji jasnowidza w procesie karnym. Za cel pracy przyjęto opisanie udziału jasnowidza w postępowaniu karnym w roli biegłego, specjalisty oraz uczestnika eksperymentu procesowego. Najważniejsze wnioski wypływające z pracy są takie, że zarówno powołanie jasnowidza jako biegłego, jak też przybranie go do procesu w charakterze specjalisty albo uczestnika eksperymentu znajduje argumenty za i przeciw, przy czym brak jest jednolitego stanowiska doktryny i orzecznictwa w tym zakresie.

Słowa kluczowe

Proces karny, postępowanie karne, jasnowidz, parapsychologia, prawo dowodowe.

¹ Dr Katarzyna Karolina Borkowska, asesor Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście w Warszawie, ORCID: 0000-0002-4529-5805.

1. Uwagi wstępne

Dowód w procesie karnym definiuje się jako każdą informację o faktach podlegających udowodnieniu². Aby miał on wartość w postępowaniu karnym, musi zostać wprowadzony do procesu w trybie przewidzianym przepisami i nie być zakazany przez prawo³. Jednocześnie samo pojęcie „dowodu” nie jest jednoznaczne⁴. W doktrynie przyjmuje się, że dowodem może być wszystko, co służy dokonaniu ustaleń faktycznych w sprawie⁵. Co do zasady dowody przeprowadzane w procesie karnym winny mieć charakter „naukowy”, tzn. dać się wartościować poznawczo⁶ i poddawać się uzasadnieniu w drodze rozumowania⁷. Jest to problematyczne w przypadku jasnowidza. Możliwość udziału takowego w procesie karnym budzi więc kontrowersje. Po pierwsze, parapsychologia nie jest klasyfikowana jako nauka. Według definicji słownika języka polskiego PWN jest to „dziedzina badań z pogranicza psychologii, dotyczących występowania zjawisk psychicznych (np. telepatii), których charakter nie został w pełni wyjaśniony przez współczesną naukę”⁸. „Jasnowidz” de-

² B. Boch, Pojęcie dowodu prywatnego i dokumentu prywatnego w polskim procesie karnym, *Problemy Prawa Karnego* 2019, t. 3 (29), s. 114.

³ K. Leżak, Możliwość wykorzystania przez organy procesowe w procesie karnym „dowodu” uzyskanego w sposób sprzeczny z ustawą oraz konsekwencje procesowe jego przeprowadzenia. Uwagi na marginesie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2012 r. (sygn. V KK 414/11), *Wrocławskie Studia Sądowe* 2013, nr 2, s. 25.

⁴ M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1955, t. I, s. 37; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1984, s. 412.

⁵ Według definicji Romualda Kmiecika, dowód to „każdy rodzaj informacji pozostawionej przez fakt istotny (np. fakt przestępstwa) lub fakt uboczny (poszlakę), umożliwiający – w drodze rozumowania uzasadniającego – odtworzenie obrazu (»ustalenie«) tego faktu” (zob. R. Kmiecik, *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2008, s. 24). Tomasz Grzegorzczak definiuje dowód jako „każdy dopuszczalny przez prawo karne procesowe środek służący dokonaniu określonych ustaleń, czyli służący ustaleniu okoliczności mających znaczenie dla rozstrzygnięcia” (zob. T. Grzegorzczak, *Dowody w procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998, s. 3). Ryszard Ponikowski za dowód uznaje „uzyskaną w sposób określony przepisami prawa procesowego informację pozwalającą na ukształtowanie w drodze percepcji zmysłowej i analizy logicznej przekonania organu procesowego co do zaistnienia lub niezastnienia konkretnej okoliczności faktycznej” (zob. Z. Świdra, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 267). Andrzej Gaberle wskazuje natomiast, że „za dowód w znaczeniu ogólnym uznaje się w prawie karnym procesowym wszystko, co jest dopuszczane przez prawo w celu ustalenia podstaw rozstrzygnięcia w procesie karnym” (zob. A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 41).

⁶ B. Gorzula, Dowód naukowy w procesie karnym w świetle epistemologii informacyjnej, *Forum Prawnicze* 2017, s. 17–27.

⁷ R. Kmiecik, *Prawo dowodowe...*, *op. cit.*, s. 24.

⁸ M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1988, t. II, s. 603.

finiowany jest natomiast jako „człowiek odznaczający się rzekomo zdolnością jasnowidzenia, prorok, wróżbita”, a „jasnowidzenie” jako „domniemana zdolność przenikania i proroczego przepowiadania przyszłości, poznawania zjawisk niepostrzegalnych zmysłami”⁹. Po drugie, dyscyplina ta nie ma własnej metodologii. Po trzecie, brak jest narzędzi, za pomocą których dałoby się określić status poszczególnych osób uprawiających jasnowidztwo.

Na potrzeby dalszej analizy warto wskazać rodzaje spraw, przy których można by rozważać udział jasnowidza. Wydaje się, że pomoc parapsychologa mogłaby służyć przede wszystkim znalezieniu miejsca ukrycia zwłok bądź przedmiotów, odtworzeniu przebiegu zdarzenia oraz stwierdzeniu, czy dana osoba żyje, czy zmarła. Udział jasnowidza w takich sytuacjach może dać impuls śledztwu, które utknęło w martwym punkcie.

W historii polskiej procedury karnej w zakresie korzystania z usług jasnowidza w postępowaniu przygotowawczym przełomowym okazało się śledztwo Prokuratury Okręgowej w Katowicach z 2013 r. Postanowieniem z dnia 27 marca 2013 r. w sprawie o czyn z art. 151 k.k. postanowiono „zasięgnąć opinii biegłego z zakresu parapsychologii – jasnowidza Krzysztofa Jackowskiego – celem przeprowadzenia eksperymentu w celu ustalenia miejsca pobytu (osoby zaginionej)”. W uzasadnieniu postanowienia wskazano, że „w toku postępowania dokonano szeregu czynności mających na celu odnalezienie (osoby zaginionej). Przeprowadzone dotychczas czynności i zebrane informacje nie pozwoliły na ustalenie miejsca pobytu. Wobec powyższego postanowiono zasięgnąć opinii ww. biegłego”¹⁰. Przedmiotowe postanowienie było szeroko komentowane w mediach, stając się przedmiotem ożywionej dyskusji¹¹. Głos zabrał m.in. rzecznik Prokuratury Generalnej, wskazując, że: „prokuratorzy zawsze są zdeterminowani, aby ustalić rzeczywisty przebieg zdarzenia. Ale nie znam takiego przypadku, aby sięgać po biegłego z zakresu parapsychologii. Taką sytuację można zrozumieć, jeżeli prokurator wyczerpał całkowicie inicjatywę dowodową i zdecydował się na taki krok”¹². Sam Krzysztof Jackowski wskazał, że spraw z jego udziałem było więcej. Śledczy mieli już korzystać z jego usług dwukrotnie, tj. Prokuratura Rejonowa w Inowrocławiu w 1995 r. oraz Krakowskie Archiwum X półtora

⁹ M. S z y m c z a k (red.), Słownik języka polskiego, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1988, t. I, s. 826.

¹⁰ Tekst postanowienia dostępny pod adresem: <http://bi.gazeta.pl/im/3/14001/m14001043,POSTAM-PWOEMOEDDDD.jpg> (dostęp: 7 czerwca 2023 r.).

¹¹ Przykładowy artykuł prasowy na dany temat: <https://natemat.pl/62971,prokuratura-pow-olala-jasnowidza-na-bieglego-krzysztof-jackowski-to-pierwszy-taki-przypadek> (dostęp: 7 czerwca 2023 r.).

¹² Źródło: <https://www.wprost.pl/kraj/401606/prokuratura-jako-bieglego-pow-olala-jasnowidza.html> (dostęp: 7 czerwca 2023 r.).

roku przed opisywanym wyżej katowickim przypadkiem¹³. Za swoje usługi dla wymiaru sprawiedliwości miał on także zostać – z inicjatywy zrzeszonych studentów – wyróżniony tytułem honorowego patrona Naukowego Koła Śledczego Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, niemniej jednak nie doszło do tego z uwagi na sprzeciw władz uczelni¹⁴. Problematyka udziału jasnowidza w postępowaniu karnym pozostaje więc aktualna. Przewidywać należy, że z uwagi na coraz większe zainteresowanie społeczeństwa sprawami społecznymi, szerszym komentowaniem wydarzeń publicznych w mediach oraz większą świadomością prawną społeczeństwa temat ten nie straci na znaczeniu.

Dostrzegalne są trzy możliwości udziału jasnowidza w procesie karnym. Po pierwsze, możliwe wydaje się powołanie go jako biegłego. Po drugie, rozważyć należy jego partycypację w postępowaniu jako specjalisty. Po trzecie, zasadnym wydaje się także analiza udziału parapsychologa w śledztwie jako uczestnika eksperymentu procesowego. Każda z tych form wzbudza pewne wątpliwości, co zostanie szczegółowo rozważone poniżej.

2. Jasnowidz jako biegły

Zgodnie z treścią przepisu art. 193 § 1 k.p.k., jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych. O dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego wydaje się postanowienie, w którym należy wskazać: (1) imię, nazwisko i specjalność biegłego lub biegłych, a w wypadku opinii instytucji, w razie potrzeby, specjalność i kwalifikacje osób, które powinny wziąć udział w przeprowadzeniu ekspertyzy; (2) przedmiot i zakres ekspertyzy ze sformułowaniem, w miarę potrzeby, pytań szczegółowych; (3) termin dostarczenia opinii (art. 194 k.p.k.). Do pełnienia czynności biegłego jest obowiązany nie tylko biegły sądowy, lecz także każda osoba, o której wiadomo, że ma odpowiednią wiedzę w danej dziedzinie (art. 195 k.p.k.).

Biegłym może być biegły z listy sądowej albo osoba powołana przez organ prowadzący postępowanie do wydania określonej opinii w konkretnej sprawie (tzw. biegły *ad hoc*)¹⁵. Status, jaki ma biegły, determinuje rodzaj decyzji procesowej organu prowadzącego postępowanie karne. W przypadku biegłego sądowego należy wydać postanowienie o zasięgnięciu opinii biegłego – z uwagi na fakt, że osoba, której opinii zasięga się, ma już status „biegłego”. W przypadku osoby, która ma wiedzę w danej dziedzinie, a nie

¹³ Źródło: <https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114871,14006289,jasnowidz-bieglym-prokuratury-to-niech-polska-szkola-uczy.html> (dostęp: 7 czerwca 2023 r.).

¹⁴ Źródło: <https://natemat.pl/55395,nie-chca-jasnowidza-w-wyzszej-szkole-policyjnej-w-szczytnie-przyszli-sledczy-protestuja> (dostęp: 7 czerwca 2023 r.).

¹⁵ T. Sobiecki, Wymogi formalne i merytoryczne udziału biegłego w postępowaniu karnym i w postępowaniu cywilnym, *Radca Prawny*, Zeszyty Naukowe 2021, nr 2 (27), s. 138.

jest biegłym sądowym, należy wydać postanowienie o powołaniu biegłego, którym jednocześnie zostanie jej nadany ten status. Biegły *ad hoc* składa przyrzeczenie (art. 197 § 1 k.p.k.), natomiast biegły sądowy powołuje się na przyrzeczenie złożone przy ustanawianiu go w tym charakterze (art. 198 § 2 k.p.k.)¹⁶. W celu wydania opinii można też zwrócić się do instytucji naukowej lub specjalistycznej (art. 193 § 2 k.p.k.).

Biegłymi nie mogą być osoby wymienione w art. 178, 182 i 185 k.p.k. (generalnie rzecz ujmując chodzi o obrońcę, duchownego, osobę najbliższą) oraz osoby, do których odnoszą się odpowiednie przyczyny wyłączenia wymienione w art. 40 § 1 pkt 1–3 i 5 k.p.k. (*iudex inhabilis*), osoby powołane w sprawie w charakterze świadków, a także osoby, które były świadkiem czynu (art. 196 § 1 k.p.k.). Jeżeli ujawnią się powody osłabiające zaufanie do wiedzy lub bezstronności biegłego albo inne ważne powody, powołuje się innego biegłego (art. 196 § 3 k.p.k.).

Przesłanką wywołania ekspertyzy biegłego jest konieczność stwierdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, co wymaga wiadomości specjalnych. Okoliczności podlegające stwierdzeniu muszą więc wykraczać poza normalną wiedzę, jaką dysponuje organ procesowy, przy czym miernikiem jest poziom wiedzy człowieka wykształconego o odpowiednim doświadczeniu życiowym¹⁷. Nawet jeżeli organ procesowy dysponuje wiadomościami specjalnymi, to i tak powinien zasięgnąć opinii biegłego. Nie może bowiem występować w procesie w podwójnej roli, tj. roli biegłego (źródło dowodowe) i organu procesowego¹⁸. Nadto, okoliczności podlegające stwierdzeniu muszą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy¹⁹. Nie ma potrzeby powoływania biegłych, jeżeli znaczenie to jest marginalne²⁰.

Biegły może opinię złożyć ustnie albo na piśmie (art. 200 § 1 k.p.k.). W razie potrzeby biegłego można przesłuchać w charakterze biegłego (art. 200 § 3 k.p.k.).

Formalną podstawą udziału biegłego w procesie jest postanowienie²¹. Stanowi ono „ramy”, w ramach których działa biegły. Ma on za zadanie odpowiedzieć na pytania zadane mu przez organ procesowy. Biegły ma więc w procesie karnym ograniczone kompetencje. W razie potrzeby organ procesowy może wprowadzić zmiany co do zakresu ekspertyzy lub postawio-

¹⁶ K. Witkowska, Biegły w postępowaniu karnym, *Prokuratura i Prawo* 2013, nr 3, s. 69.

¹⁷ P. Hofmański, K. Zgryzek, E. Sadzik, *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2007, t. I, s. 912–915.

¹⁸ W. Grzeszczyk, Rola opinii biegłego w postępowaniu karnym, *Prokuratura i Prawo* 2005, nr 6, s. 24.

¹⁹ J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 696.

²⁰ P. Hofmański, K. Zgryzek, W. Sadzik, *Kodeks postępowania...*, *op. cit.*, s. 912–915.

²¹ Z. Kwiatkowski, Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r., sygn. II K 290/07, *Prokuratura i Prawo* 2009, nr 1, s. 159–160.

nych pytań oraz stawiać pytania dodatkowe (art. 198 § 3 k.p.k.). Organ procesowy może zastrzec swoją obecność przy przeprowadzaniu przez biegłego niektórych lub wszystkich badań, jeżeli nie wpłynie to ujemnie na wynik badania (art. 198 § 2 k.p.k.).

Opinia biegłego powinna spełniać wymogi zawarte w przepisie art. 200 § 2 k.p.k., tj. zawierać:

- imię, nazwisko, stopień i tytuł naukowy, specjalność i stanowisko zawodowe biegłego;
- imiona i nazwiska oraz pozostałe dane innych osób, które uczestniczyły w przeprowadzeniu ekspertyzy, ze wskazaniem czynności dokonanych przez każdą z nich;
- w wypadku opinii instytucji – także pełną nazwę i siedzibę instytucji;
- czas przeprowadzonych badań oraz datę wydania opinii;
- sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na nich wnioski;
- podpisy wszystkich biegłych, którzy uczestniczyli w wydaniu opinii.

Brak któregokolwiek z wyżej wskazanych elementów może spowodować, że opinia zostanie uznana za „niepełną” lub „niejasną”, co może prowadzić do potrzeby ponownego wezwania tych samych biegłych albo powołania innych (art. 201 k.p.k.).

Biegłemu i specjalście niebędącemu funkcjonariuszem organów procesowych powołanym przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez nich wydatków niezbędnych dla wydania opinii (art. 618f § 1 k.p.k.).

Podsumowując powyższe rozważania, należy dojść do następujących konkluzji. Biegłego powołuje organ procesowy, kiedy dostrzeże okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, których stwierdzenie wymaga wiadomości specjalnych. Osoba, która dysponuje takowymi, może być dowolna, nie ma potrzeby formalnego potwierdzenia jej umiejętności. O zakresie ekspertyzy decyduje organ procesowy, wydając stosowne postanowienie. Brak odpowiedzi na wszystkie pytania organu procesowego może skutkować „niepełnością” opinii, co z kolei stanowi podstawę do ponownego wezwania tych samych biegłych albo powołania innych.

W przypadku powołania jasnowidza jako biegłego dostrzegalne są następujące problemy. Po pierwsze, brak jest możliwości „zasięgnięcia opinii” biegłego jasnowidza – a to z uwagi na fakt, że brak jest listy biegłych sądowych z tego zakresu. Biegłego jasnowidza można jedynie powołać *ad hoc*. Po drugie, z racji tego, że parapsychologia nie jest dziedziną nauki, zastrzeżenia może budzić konieczność wskazania przez biegłego „stopnia i tytułu naukowego, specjalności i stanowiska zawodowego biegłego” – takowe nie podlegają bowiem oficjalnej weryfikacji. Po trzecie, opinia biegłego winna zawierać „sprawozdanie z przeprowadzonych czynności i spostrzeżeń oraz oparte na

nich wnioskii”. Z oczywistych względów jest to dalece kontrowersyjne w przypadku jasnowidza – potencjalne metody badawcze nie mają bowiem logicznego uzasadnienia. Wskazać także należy, że *de facto* brak jest możliwości zweryfikowania, czy opinia została wykonana rzetelnie. Pod znakiem zapytania pozostaje możliwość poddania ewentualnej ekspertyzy jasnowidza ocenie instytutu badawczego. Warto także podkreślić, że rezultat pracy jasnowidza może nie przełożyć się na konkretne ustalenia procesowe. Tym samym problematyczne jest przyznanie wynagrodzenia biegłemu za jego pracę – ciężko bowiem wycenić, w kryterium mierzalnym, doznawanie przez parapsychologa „wizji”.

3. Jasnowidz jako specjalista

W myśl przepisu art. 205 § 1 k.p.k., jeżeli dokonanie oględzin, przesłuchania przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania wymaga czynności technicznych, w szczególności takich jak wykonanie pomiarów, obliczeń, zdjęć, utrwalenie śladów, można do udziału w nich wezwać specjalistów.

Specjalista może, ale nie musi być, funkcjonariuszem organów procesowych²². W tym drugim przypadku można go wezwać, przed przystąpieniem do czynności, do złożenia przyrzeczenia (art. 205 § 2 k.p.k.). W protokole czynności przeprowadzonej z udziałem specjalistów należy wskazać ich imiona i nazwiska, specjalność, miejsce zamieszkania, miejsce pracy i stanowisko oraz podać rodzaj i zakres czynności wykonanych przez każdego z nich (art. 205 § 3 k.p.k.). Do specjalistów stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące biegłych – z pewnymi wyjątkami (art. 206 § 1 k.p.k.).

Co do zasady instytucja specjalisty ma służyć ograniczeniu powoływania biegłych do czynności technicznych, niewymagających wiadomości specjalnych, które to przeprowadza sam organ procesowy²³. Specjalistę przyzywa się więc w celu wykonania czynności technicznych niezbędnych do prawidłowej realizacji czynności procesowych²⁴. Wiedza, którą dysponuje specjalista, nie jest wiedzą specjalną²⁵. Specjalista wykonuje czynności pod kie-

²² K. T. Boratyńska, Komentarz do art. 205 i 206 k.p.k., (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2005, s. 413.

²³ J. Kasprzak, Biegły i specjalista przed sądem. Wybrane aspekty techniczne, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 2001, s. 15.

²⁴ D. Gruszecka, Komentarz do art. 205 k.p.k., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018, s. 482.

²⁵ M. Skwarcow, Rola, pozycja procesowa i rodzaje specjalistów w polskim postępowaniu karnym, (w:) W. Cieślak, S. Steinborn (red.), Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacje, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 1034–1037.

rownictwem organu procesowego, który przeprowadza czynność²⁶. Czynności procesowe, w których może brać udział specjalista, są zawarte w katalogu przepisu art. 205 § 1 k.p.k. i należą do nich: oględziny, przesłuchanie przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość, eksperyment, ekspertyza, zatrzymanie rzeczy lub przeszukanie²⁷. W doktrynie uważa się, że wyliczenie to jest wyczerpujące, a zatem specjaliści nie mogą być przywoływani do innego rodzaju czynności procesowych²⁸. W ramach udziału w procesie karnym przy danej czynności procesowej specjaliści mogą dokonywać dowolnych czynności, także poza wymienionymi *expressis verbis* w treści przepisu art. 205 § 1 k.p.k. pomiarami, obliczeniami, zdjęciami i utrwaleniem śladów²⁹.

Dopuszczenie specjalistów następuje w formie zarządzenia, nie jest wymagana forma postanowienia, aczkolwiek wydanie takowego nie jest wykluczone. Zakres czynności specjalisty określa organ procesowy, nie mogą mieć one jednak czynności, które winien wykonać biegły³⁰. Specjalista nie składa opinii³¹. Jako że czynności, do których można przybrać specjalistę, są czynnościami, które należy utrwalić w formie protokołu (oględziny – art. 143 § 1 pkt 3 k.p.k.; przesłuchanie – art. 143 § 1 pkt 2 k.p.k.; eksperyment – art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.; przeszukanie i zatrzymanie rzeczy – art. 143 § 1 pkt 6 k.p.k.), w treści protokołu wskazuje się udział specjalistów. Wyjątkiem jest „ekspertyza”, która – w myśl przepisu art. 200 § 1 k.p.k. – może być ustna lub pisemna. Kompetencję do przybrania specjalisty ma również powołany uprzednio przez organ procesowy biegły³².

W razie potrzeby można przesłuchiwać specjalistów w charakterze świadków (art. 206 § 2 k.p.k.). Decyzję o przesłuchaniu specjalisty podejmuje organ

²⁶ D. Gruszecka, Komentarz do art. 205 k.p.k., *op. cit.*, s. 483.

²⁷ Na marginesie warto wskazać, że katalog czynności, w których mogą brać udział specjaliści, jest w doktrynie uważany za zbyt wąski i nieodpowiadający potrzebom praktyki (zob. J. Gurgul, Instytucja specjalisty w procesie karnym (Artykuł dyskusyjny), *Prokuratura i Prawo* 1998, nr 11–12, s. 125; J. Jerzewska, Biegły a specjalista, *Problemy współczesnej kryminalistyki* 2000, t. III, s. 130).

²⁸ T. Grzegorzczak, Kodeks Postępowania karnego. Komentarz, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2014, t. I, s. 745.

²⁹ K. Dudka, Charakter prawny i rola specjalisty w polskim procesie karnym, (w:) L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego*. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005, s. 695.

³⁰ P. Fedusio, M. Skwarcow, Instytucja specjalisty w polskim i ukraińskim procesie karnym. Analiza praw porównawcza, *Palestra* 2015, nr 3–4, s. 107.

³¹ D. Gruszecka, Komentarz do art. 205 k.p.k., *op. cit.*, s. 483.

³² A. Czapigo, Rola biegłego a rola specjalisty w procesie karnym – aspekty praktyczne na tle rozważań modelowych, *Prokuratura i Prawo* 2000, nr 9, s. 114; Z. Kegel, Kryminalistyczne aspekty procedury karnej (zagadnienia wybrane), (w:) L. Bogunia (red.), *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, t. II, s. 89–90.

procesowy³³. Zeznania specjalisty winny dotyczyć rodzaju czynności, w których brał udział oraz wykonanych przez niego prac, nie powinien on wypowiadać się w przedmiocie okoliczności wymagających wiadomości specjalnych³⁴.

Specjaliście przysługuje wynagrodzenie za wykonaną pracę oraz zwrot poniesionych przez nich wydatków niezbędnych dla wydania opinii (art. 618f § 1 k.p.k.).

Konkludując, specjalista w procesie karnym to osoba przybierana do udziału w ściśle określonych ustawą czynnościach procesowych w celu wykonania funkcji wyłącznie technicznych. Nie ma on samodzielnej pozycji w procesie, ale działa pod kierownictwem przeprowadzającego czynność. Specjalista nie wydaje opinii, nie może wypowiadać się w przedmiocie kwestii, które wymagają „wiadomości specjalnych”, a rezultat jego pracy opisuje się w protokole danej czynności. Specjalista może być z pionu funkcjonariuszy organów procesowych, może również zostać przybrany do czynności *ad hoc*.

Przybranie jasnowidza w charakterze specjalisty do procesu karnego rodzi następujące wątpliwości. Po pierwsze, specjalista może być przybrany tylko w celu pomocy w wykonaniu określonych czynności procesowych, tj. oględzin, przesłuchania „na odległość”, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania. Czynność procesowa, do której mógłby być przybrany jasnowidz działający w charakterze specjalisty, musi się mieścić we wskazanym wyżej katalogu. W pewnych przypadkach znalazłoby to uzasadnienie, np. w sytuacji oględzin miejsca czy przeszukania terenu z udziałem jasnowidza albo w przypadku eksperymentu procesowego. W ramach tych czynności specjalista może dokonywać dowolnych czynności, niemniej jednak przepis art. 205 § 1 k.p.k. wskazuje wprost, że muszą one mieć charakter „techniczny”. Takowy zaś trudno przypisać jasnowidzkim wizjom czy przeczuciom. Jednocześnie w doktrynie wskazuje się, że czynności wykonywane w procesie przez specjalistę nie mogą być czynnościami, przy których wskazany jest udział biegłych, tj. wymagać wiadomości specjalnych. Tym samym czynności o charakterze innym niż techniczny, które wymagają wiedzy specjalistycznej, winny skutkować powołaniem przez organ procesowy biegłego. Po wtóre, specjalista działa pod kierownictwem organu przeprowadzającego czynność. Ciężko wyobrazić sobie możliwość wydawania przez organ procesowy poleceń jasnowidzowi w zakresie jego specjalności, a to z uwagi na niemierzalny charakter (oraz rezultat) wykonywanych przez niego czynności.

³³ A. Czapigo, Rola biegłego..., *op. cit.*, s. 114.

³⁴ D. Gruszecka, Komentarz do art. 205 k.p.k., *op. cit.*, s. 484.

4. Jasnowidz jako uczestnik eksperymentu procesowego

Według treści przepisu art. 211 k.p.k., w celu sprawdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla sprawy można przeprowadzić, w drodze eksperymentu procesowego, doświadczenie lub odtworzenie przebiegu stanowiących przedmiot rozpoznania zdarzeń lub ich fragmentów.

Przeprowadzenie eksperymentu wymaga spisania protokołu (art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k.). W toku eksperymentu procesowego można dokonywać również przesłuchań lub innych czynności dowodowych (art. 212 k.p.k.). W takim przypadku z czynności tych nie sporządza się osobnego protokołu, ale opisyje się je w protokole eksperymentu³⁵.

Eksperyment procesowy może być przeprowadzony w dwóch formach: jako doświadczenie albo jako odtworzenie przebiegu zdarzenia bądź jego fragmentu³⁶. Celem eksperymentu jest sprawdzenie okoliczności, które mają istotne znaczenie w sprawie³⁷. Może to być m.in. uzyskanie nowych dowodów albo zweryfikowanie wersji śledczej³⁸. Metodyka przeprowadzenia eksperymentu jest podyktowana potrzebami konkretnego postępowania karnego³⁹.

Eksperyment procesowy jest czynnością organu procesowego, który prowadzi postępowanie karne⁴⁰. Może on być przeprowadzony m.in. przez sąd, prokuratora, funkcjonariusza policji, w eksperymencie mogą brać udział protokolant, dokumentalista (technik kryminalistyki), specjaliści i inni uczestnicy, a w tym także strony procesu⁴¹. Jest to czynność niepowtarzalna w rozumieniu przepisu art. 316 § 1 k.p.k.⁴² Jeżeli zachodzi taka potrzeba do eksperymentu można przybrać biegłego, nie jest to jednak wymagane⁴³. Biegłego na-

³⁵ A. Lecia k, Utrwalanie przebiegu i wyników oględzin miejsca zdarzenia, Prokuratura i Prawo 1998, nr 9, s. 107.

³⁶ J. Widacki, Kryminalistyka, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018, s. 131; M. Kulicki, Eksperyment procesowo-kryminalistyczny w świetle teorii i praktyki, Problemy Prawo-rządności 1983, nr 1, s. 69.

³⁷ B. Hołyst, Kryminalistyka, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1973, s. 507; postanowienie SN z dnia 20 sierpnia 2003 r., sygn. III KO 69/02, LEX 80306.

³⁸ S. Rybarczyk, Eksperyment jako dowód w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973, s. 15 i nast.; E. Gruz a, M. Goc, J. Moszczyński, Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 185.

³⁹ J. Widacki, Kryminalistyka..., *op. cit.*, s. 131.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 20 czerwca 1988 r., sygn. I KR 174/88, OSNKW, nr 11–12, poz. 84.

⁴¹ J. Widacki, Kryminalistyka..., *op. cit.*, s. 132.

⁴² D. Gruszecka, Komentarz do art. 211 k.p.k., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018, s. 495.

⁴³ K. T. Boratyńska, Komentarz do art. 211 k.p.k., (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2005, s. 418.

leży powołać do udziału w eksperymencie, jeżeli przedmiotem eksperymentu ma być ustalenie okoliczności wymagających wiadomości specjalnych⁴⁴.

W orzecznictwie podkreśla się, że eksperyment procesowy służy sprawdzeniu okoliczności wynikających z innych dowodów. Dowód z eksperymentu ma więc walor akcesoryjny, weryfikujący uzyskane wcześniej informacje⁴⁵.

Generalnie rzecz ujmując, eksperyment procesowy przeprowadza się w celu weryfikacji założeń opartych na podstawie innych przeprowadzonych w postępowaniu dowodów. Eksperyment przeprowadza organ procesowy, a udział mogą w nim brać także inne osoby. W przypadku gdy eksperyment wymaga stwierdzenia wiadomości specjalnych, należy do udziału w nim powołać biegłych. Jeżeli podczas eksperymentu będą wykonywane czynności o charakterze technicznym, zasadne jest przybranie specjalistów. Z eksperymentu sporządza się protokół.

Mając na uwadze powyższe należy dojść do konkluzji, że udział jasnowidza w eksperymencie procesowym również rodzi problemy teoretyczne i praktyczne. Po pierwsze, eksperyment – co do zasady – służy zweryfikowaniu okoliczności ustalonych na podstawie innych dowodów. Tym samym organ procesowy w momencie podejmowania decyzji o przeprowadzeniu eksperymentu powinien już mieć jakieś założenia procesowe, co z kolei poddaje w wątpliwość zasadność przybrania jasnowidza. Po wtóre, eksperyment przeprowadza organ procesowy. Tym samym uczestnicy eksperymentu działają pod jego kierownictwem. Jak już wskazano przy okazji rozważań dotyczących specjalistów, w przypadku jasnowidza jest to problematyczne. Po trzecie, jeżeli przy okazji eksperymentu stwierdza się wiadomości specjalne, należy do udziału w nim powołać biegłych, jeżeli zaś w trakcie eksperymentu dokonuje się czynności technicznych, zasadnym jest udział specjalistów. Tym samym samo przeprowadzenie danej czynności procesowej w formie eksperymentu nie rozwiązuje podstawowego problemu, tj. charakteru udziału jasnowidza w procesie. W przypadku gdy ma on się wypowiedzieć na okoliczność wymagającą „wiadomości specjalnych”, winien on mieć status biegłego, jeżeli zaś jego czynności uznaje się za wyłącznie techniczne – specjaliści. W sytuacji zaś samego „uczestnictwa” w eksperymencie, jego rola ograniczałaby się do czynności odtwórczych, z ewentualną możliwością zawarcia jego spostrzeżeń w protokole czynności na podstawie przepisu art. 148 § 1 pkt 2 k.p.k. Zasygnalizowania wymaga także problematyka zapłaty jasnowidzowi za udział w eksperymencie – w przypadku braku powołania go jako biegłego albo specjalisty brak jest podstaw do zapłaty mu wynagrodzenia, nie jest on bowiem „świadkiem” w rozumieniu przepisu art. 618a § 1 k.p.k.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 7 maja 1997 r., sygn. IV KKN 23/97, OSNKW 1997, nr 9–10, poz. 79.

⁴⁵ Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 sierpnia 2014 r., sygn. II AKa 129/14, KZS 2014, nr 10, poz. 46.

5. Wnioski

Dokonując subsumcji rozważań poczynionych w treści pracy, należy wskazać, co poniżej.

Czynnikiem determinującym rolę danego uczestnika postępowania karnego jest charakter wykonywanych przez niego czynności. W przypadku gdy dana osoba dysponuje „wiadomościami specjalnymi”, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, należy ją powołać w charakterze biegłego *ad hoc* albo zasięgnąć jej opinii, gdy jest już ona biegłym sądowym. Opinia biegłego powinna odpowiadać wymogom ustawowym, może być złożona ustnie lub pisemnie, a samego biegłego przesłuchuje się – w razie potrzeby – w charakterze biegłego. Przepisy procedury karnej nie ograniczają powołania biegłego do określonej kategorii spraw, wywołanie ekspertyzy może więc nastąpić w każdej sprawie, gdzie wymagane są „wiadomości specjalne”. W sytuacji gdy wiedza danej osoby jest *stricte* techniczna i ma umożliwić (lub usprawnić) czynności procesowe w postaci oględzin, przesłuchania „na odległość”, eksperymentu, ekspertyzy, zatrzymania rzeczy lub przeszukania, powołuje się specjalistę. Nie składa on opinii, nie może wypowiadać się w zakresie innym niż dokonywane przez siebie czynności, a w szczególności w przedmiocie, który jest zastrzeżony dla biegłego. Specjalistę przesłuchuje się w charakterze świadka i nie może on brać udziału w innych czynnościach procesowych niż przewidziane w ustawowym katalogu. Eksperyment procesowy przeprowadza się w celu sprawdzenia okoliczności, które mają istotne znaczenie w sprawie. Z czynności tej sporządza się protokół. W przypadku gdy przeprowadzenie eksperymentu wymaga jednocześnie stwierdzenia „wiadomości specjalnych”, do jego przeprowadzenia należy przybrać biegłych. Jeżeli w trakcie eksperymentu należy dokonać tzw. „czynności technicznych”, zasadnym jest przybranie specjalistów.

Argumentami za przydaniem jasnowidzowi statusu biegłego są następujące powody: po pierwsze, ustawa nie wyklucza rodzaju wiadomości specjalnych, na okoliczność których może wypowiadać się biegły. Tym samym, może on dokonać ustaleń w zakresie dowolnych kwestii, a zakres jego kompetencji wyznacza organ procesowy w swoim postanowieniu. Wskazać należy, że sama procedura karna przewiduje powołanie biegłego *ad hoc*, brak jest także wymogu, aby biegły posiadał certyfikowane umiejętności w danej dziedzinie. Oczywiście, rzutuje to na ocenę złożonej przez niego opinii. Po drugie, ciężko polemizować z tym, że parapsycholog posiada – w pewnym zakresie – wiedzę szerszą niż przeciętny człowiek, a tym samym, że może ona stanowić „wiadomości specjalne”. Z drugiej strony brak jest jednak możliwości zweryfikowania metodyki działania jasnowidza, charakter jego pracy jest niemierzalny, a parapsychologia nie jest dziedziną nauki i nie ma wła-

snej metodologii. Tym samym utrudnia to ocenę ekspertyzy jasnowidza oraz stawia pod znakiem zapytania jej procesową wartość.

Jasnowidz może też zostać przybrany do udziału w czynnościach procesowych jako specjalista. Za jego partycypacją w procesie w tym charakterze przemawia fakt, że takowy nie wypowiada się na okoliczności wymagające wiedzy specjalnej oraz nie składa opinii, w związku z czym wyeliminowane zostają wątpliwości opisane powyżej dotyczące udziału parapsychologa w charakterze biegłego. Praca specjalisty jest mniej sformalizowana, albowiem nie wydaje on ekspertyzy – złożone przez niego procesowe oświadczenia nie podlegają więc ocenie przez pryzmat art. 200 § 2 k.p.k. Wskazać należy, że kwestie, co do których stwierdzenia zwykle przywołuje się jasnowidza (m.in. stwierdzenie położenia zwłok czy przedmiotów), co do zasady można przeprowadzić w ramach czynności procesowych zawartych w katalogu przepisu art. 205 § 1 k.p.k. W zakresie zaś tych czynności, jasnowidz może dokonywać dowolnych działań. Zastrzeżenia budzi natomiast to, że specjalista wykonuje polecenia organu przeprowadzającego czynność. Trudno wyobrazić sobie, aby organ procesowy wydawał jasnowidzowi wiążące polecenia. Nadto, specjalista nie powinien wypowiadać się na okoliczności które mają charakter specjalny. Tym samym, w przypadku uznana za takowe parapsychologicznych wizji, brak jest uzasadnienia dla powołania jasnowidza w tym charakterze.

Wydaje się, że za najmniej zasadny uznać należy udział jasnowidza w procesie jako uczestnika eksperymentu. Po pierwsze, w przypadku gdy eksperyment wymaga stwierdzenia wiadomości specjalnych, należy do jego przeprowadzenia powołać biegłego, a jeżeli w jego toku dokonuje się czynności technicznych, powinien wziąć w nim udział specjalista. Samo doświadczenie jest zaś przeprowadzane przez organ procesowy, a uczestnicy eksperymentu wykonują jego ordynacje. Tym samym aktualność zachowują problemy wyszczególnione w dwóch poprzednich akapitach.

Podsumowując, wskazać należy, że spośród zaprezentowanych trzech możliwych form udziału jasnowidza w procesie karnym najbardziej zasadne wydaje się zasięgnięcie jego opinii jako biegłego albo przybranie go w charakterze specjalisty. Najmniej odpowiednim rozwiązaniem jest jego partycypacja w postępowaniu jako uczestnik eksperymentu, chyba że jednocześnie ma on status biegłego bądź specjalisty. Na koniec warto odnieść się także do opisywanego na początku pracy śledztwa Prokuratury Okręgowej w Katowicach. Z sentencji postanowienia wynika, że jasnowidz został powołany jako biegły w celu udziału w eksperymencie procesowym. Przedmiotową konstrukcję należy ocenić słusznie – w takim przypadku czynność procesowa podlega udokumentowaniu w formie protokołu z eksperymentu, do którego zostaną wpisane oświadczenia jasnowidza mającego status biegłego. Sam parapsycholog nie będzie składał odrębnej opinii, a w razie takiej po-

trzeby będzie możliwość przesłuchania go w charakterze biegłego. Analizowane postanowienie może więc stanowić – jeżeli nie zaczątek do zasięgnięcia pomocy jasnowidza w postępowaniach karnych – to na pewno impuls do dalszej dyskusji na przedmiotowy temat.

Bibliografia

Literatura

1. Boch B., Pojęcie dowodu prywatnego i dokumentu prywatnego w polskim procesie karnym, *Problemy Prawa Karnego* 2019, t. 3 (29).
2. Bogunia L. (red.), *Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, t. II.
3. Boratyńska K. T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2005.
4. Boratyńska K. T., *Komentarz do art. 205 i 206 k.p.k.*, (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2005.
5. Boratyńska K. T., *Komentarz do art. 211 k.p.k.*, (w:) K. T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2005.
6. Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1984.
7. Cieślak M., *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1955, t. I.
8. Cieślak W., Steinborn S. (red.), *Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacje*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
9. Czapigo A., *Rola biegłego a rola specjalisty w procesie karnym – aspekty praktyczne na tle rozważań modelowych*, *Prokuratura i Prawo* 2000, nr 9.
10. Dudka K., *Charakter prawny i rola specjalisty w polskim procesie karnym*, (w:) L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesor Andrzej Wąska*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005.
11. Fedusio P., Skwarcow M., *Instytucja specjalisty w polskim i ukraińskim procesie karnym. Analiza prawno-porównawcza*, *Palestra* 2015, nr 3–4.
12. Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
13. Gorzula B., *Dowód naukowy w procesie karnym w świetle epistemologii informacyjnej*, *Forum Prawnicze* 2017.
14. Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego*, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2010.

15. Gruszecka D., Komentarz do art. 205 k.p.k., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018.
16. Gruszecka D., Komentarz do art. 211 k.p.k., (w:) J. Skorupka (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018.
17. Gruza E., Goc M., Moszczyński J., Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
18. Grzegorzczak T., Dowody w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1998.
19. Grzegorzczak T., Kodeks Postępowania karnego. Komentarz, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2014, t. I.
20. Grzeszczyk W., Rola opinii biegłego w postępowaniu karnym, Prokuratura i Prawo 2005, nr 6.
21. Gurgul J., Instytucja specjalisty w procesie karnym (Artykuł dyskusyjny), Prokuratura i Prawo 1998, nr 11–12.
22. Hofmański P., Zgryzek K., Sądziak E., Kodeks postępowania karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2007, t. I.
23. Hołyst B., Kryminalistyka, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1973.
24. Jerzewska J., Biegły a specjalista, Problemy współczesnej kryminalistyki 2000, t. III.
25. Kasprzak J., Biegły i specjalista przed sądem. Wybrane aspekty techniczne, Wydawnictwo CLK KGP, Warszawa 2001.
26. Kegel Z., Kryminalistyczne aspekty procedury karnej (zagadnienia wybrane), (w:) L. Bogunia (red.), Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1998, t. II.
27. Kmiecik R., Prawo dowodowe. Zarys wykładu, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2008.
28. Kulicki M., Eksperyment procesowo-kryminalistyczny w świetle teorii i praktyki, Problemy Praworządności 1983, nr 1.
29. Kwiatkowski Z., Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2008 r., sygn. II K 290/07, Prokuratura i Prawo 2009, nr 1.
30. Leciak A., Utrwalanie przebiegu i wyników oględzin miejsca zdarzenia, Prokuratura i Prawo 1998, nr 9.
31. Leszczyński L., Skrętowicz E., Hołda Z. (red.), W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesor Andrzeja Wąska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2005.
32. Leżak K., Możliwość wykorzystania przez organy procesowe w procesie karnym „dowodu” uzyskanego w sposób sprzeczny z ustawą oraz konsekwencje procesowe jego przeprowadzenia. Uwagi na marginesie wyroku

- Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2012 r. (sygn. V KK 414/11), Wrocławskie Studia Sądowe 2013, nr 2.
33. Rybarczyk S., Eksperyment jako dowód w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1973.
 34. Skorupka J. (red.), Kodeks Postępowania Karnego, Komentarz, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018.
 35. Skwarcow M., Rola, pozycja procesowa i rodzaje specjalistów w polskim postępowaniu karnym, (w:) W. Cieślak, S. Steinborn (red.), Profesor Marian Cieślak – osoba, dzieło, kontynuacje, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
 36. Sobiecki T., Wymogi formalne i merytoryczne udziału biegłego w postępowaniu karnym i w postępowaniu cywilnym, Radca Prawny. Zeszyty Naukowe 2021, nr 2 (27).
 37. Szymczak M. (red.), Słownik języka polskiego, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1988, t. I.
 38. Szymczak M. (red.), Słownik języka polskiego, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1988, t. II.
 39. Świdra Z., Skorupka J., Ponikowski R., Posnow W., Postępowanie karne. Część ogólna, Wydawnictwo LEX Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
 40. Widacki J., Kryminalistyka, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2018.
 41. Witkowska K., Biegły w postępowaniu karnym, Prokuratura i Prawo 2013, nr 3.

Judykaty

1. Wyrok SN z dnia 20 czerwca 1988 r., sygn. I KR 174/88, OSNKW, nr 11–12, poz. 84.
2. Wyrok SN z dnia 7 maja 1997 r., sygn. IV KKN 23/97, OSNKW 1997, nr 9–10, poz. 79.
3. Postanowienie SN z dnia 20 sierpnia 2003 r., sygn. III KO 69/02, LEX 80306.
4. Wyrok SA w Krakowie z 28 sierpnia 2014 r., sygn. II AKa 129/14, KZS 2014, nr 10, poz. 46.

Clairvoyance in criminal proceedings

Abstract

The participation of a clairvoyant in criminal proceedings is controversial. While some theorists and practitioners of the law emphasize the necessity for the procedural authorities of criminal proceedings to use all available de-

tection sources, including the achievements of parapsychology, other jurists point to the irrationality of the participation of clairvoyants in the trial, justifying it by the lack of logical reasons. Leaving aside the above, the history of Polish criminal trial has seen the adoption of a clairvoyant to participate in a trial experiment as an expert witness. The above case provides the impetus to analyze the nature of the participation of a parapsychologist in criminal proceedings. The object of the article is to discuss the possible forms of participation of the clairvoyant in the criminal process. The purpose of the work is to describe the participation of the clairvoyant in criminal proceedings in the role of the expert, specialist and participant in the trial experiment. The main conclusions drawn from the work are that both the appointment of the clairvoyant as an expert, and the arrival of the clairvoyant in the trial as a specialist or participant in the experiment find arguments for and against, while there is no uniform position of the doctrine and case law in this regard.

Key words

Criminal trial, criminal proceedings, clairvoyant, parapsychology, law of evidence.